

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УНІВЕРСУМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

11. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. / Ю. Киричков. – К.: Політехніка, 2001. – Основи економіки. Навчальний посібник. // 162 с.
М. Вачевський, В. Мадзігон, Н. Примаченко. – К.: Педагогічна думка. 2007. – 612 с.
12. Вачевський М.В., Падалка О.С., Кулішов В.В. Педагогічні технології економічної та маркетингової освіти у початковій і основній школі. Монографія. // М. Вачевський, О. Падалка, В. Кулішов, Н. Примаченко. – К.: Каравела, 2013. – 344 с.
13. Киричков Ю.В. Неперервна ступенева освіта. Управління оцінювання знань. Монографія. / 14. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні. – К.: “К.І.С.” 2003. – 296 с.
15. Шпак О.Т., Падалка О.С., Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. // О.Шпак, О.Падалка, А.Нісімчук. “Просвіта”, 2000. – 346с.
16. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти. – К.: “Четверта хвиля”, 2000.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2013

УДК 37.014.25:94

Станіслав Пономаревський, доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УНІВЕРСУМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено проблему впровадження загальнолюдських цінностей у сучасну освіту, залучено типологічні схеми та ідеї, запропоновані українськими педагогами-теоретиками, розміщені міркування про ціннісний універсалізм та його особливості.

Ключові слова: освіта, цінності, пріоритети, загальнолюдський, універсальний.

Літ. 4.

Станіслав Пономаревський, доктор педагогических наук,
старший научный сотрудник отдела теории и истории педагогического мастерства
Института педагогического образования и образования взрослых АПН Украины

ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В УНИВЕРСУМЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определена проблема внедрения общечеловеческих ценностей в современное образование, использованы типологические схемы и идеи, предложенные украинскими педагогами-теоретиками, размещены размышления о ценностном универсализме и его особенностях.

Ключевые слова: образование, ценности, приоритеты, общечеловеческий, универсальный.

Stanislav Ponomarevsky, Ph.D. (Pedagogic)
Senior Researcher the Theory and History of Pedagogical Mastery Department
Institution of Pedagogical Education and Adult education
NAPS of Ukraine

FORMATION OF HUMAN VALUES IN THE UNIVERSE OF MODERN EDUCATION

The problem concerning implication of common to all mankind values in modern education is revealed in the article. The typological schemes and ideas, which were offered by the Ukrainian educators-theoreticians, are employed. The speculation on the evaluative universalism and its peculiarities is put forward.

Keywords: education, values, preferences, common to all mankind, universal.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. У сучасному глобальному світі на зміну класичним ідеологіям приходять цивілізаційні світогляди – ціннісні системи, притаманні культурним спільностям людей і рівням культурної ідентифікації. Відтак, ідентифікація особистості

поступово відбувається за ознаками ціннісного порядку. Для українського суспільства останнє набуває особливої актуальності в умовах співжиття з іншими народами і необхідністю формування такої системи цінностей, яка дозволяє ефективно мотивувати свою діяльність і поведінку в мультиетнічному суспільстві. У зв'язку з цим

ще К.Д. Ушинський стверджував, що “в основі особливої ідеї виховання в кожного народу лежить, звичайно, особлива ідея про людину, про те, якою повинна бути людина за розумінням народу у відомий період народного розвитку; кожний народ має свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих особистостях” [2, 197].

У зв'язку з цим у сучасній науці звертання до проблем типології освітніх цінностей, пошуків ціннісних пріоритетів спостерігається загалом нерідко. У царині соціології, педагогіки, філософії (естетики), літературознавства, культурології тощо пропонується чимало підходів і схем до систематизації та інтерпретації ціннісних феноменів. З цього приводу Є. Суїменко справедливо відмітив, що людині, мабуть, необхідна система координат, певна карта її природного та соціального світу, без якої вона може заблукати і втратити спроможність діяти цілеспрямовано та послідовно, а відповідно потреба в пошуку системи ціннісних координат проступає дуже помітною [4, 216].

Аналізуючи сучасні ціннісні типології українських дослідників, легко помітити, що, незважаючи на різноманітність підходів у вітчизняній науці до проблеми освітніх і виховних цінностей з навчальних, професійних, соціальних, виховних, естетичних та інших позицій, в їх основі перебуває гуманістичний підхід як універсальний, а смисловим ядром його виступає креативна особистість, людина-творець, людина-професіонал. Такий критерій, сформований за єдиною, так би мовити, універсальною ознакою, дозволяє чіткіше і за одним спільним принципом упорядкувати переважну кількість складових спектру освітніх цінностей.

Вклад основного матеріалу. Виносячи в основу досліджень цінностей гуманістичний підхід, прийнятий сьогодні багатьма вченими-теоретиками як в Україні, так і за кордоном, необхідно пам'ятати, що в процесах практичної (освітньої) реалізації цього підходу можливі й об'єктивні труднощі. Вони пов'язані з тим, що зі спектру цінностей можна виокремити такі, які мають справді загальноживий (універсальний) характер і притаманні більшості людей на різних територіях і за різних умов – цінності буття, пізнання, розвитку, прогресу, гармонії, продуктивності, інформації, знань, успіху тощо. Разом з тим, існують також цінності, які значно важче універсалізуються. Ціннісні ознаки в них не носять категоричного характеру, а виступають, швидше, рекомендаційною, умовно об'єднуючою величиною. Наприклад, той чи інший факт історії

народу може по-різному бути розтлумаченим у процесі навчання чи виховання, окремі релігійні сентенції теж уявляються різноплановими, так само як і конкретні факти, пов'язані з ними; часто трактуються відмінно суспільні або політичні події; мистецькі витвори можуть бути сприйнятими як знаки високої вартості й у той же час бути малозрозумілими певним категоріям людей чи окремим особам; значно варіюватися в ціннісних оцінках можуть гуманістичні ідеали, пов'язані безпосередньо з національною належністю. Іноді відмова від ціннісних універсалій може спричинити негативні наслідки, що супроводжується конфронтацією етнічних груп у багатокультурному суспільстві, проявами релігійної ворожнечі, наявністю сумнівних національних стереотипів тощо, а, наприклад, в освіті – одночасним функціонуванням кількох (багатьох) різновекторних освітніх парадигм, побудованих на використанні відмінних принципів навчання та виховання. При цьому освіта, педагогічна наука здатні виступати чи не єдиними дієвими факторами запобігання згаданим процесам.

Радикальні суспільні зміни, які відбуваються на початку XXI століття, зумовлюють докорінні переінакшення, модифікації, новації в системі базових життєвих цінностей та їх ієрархії, перегляд уявлень про те, що є цінним, а що таку цінність втратило і вже не виступає актуальним. У цих умовах абсолютно логічною є реакція наукових кіл, спрямована на заміщення застарілої ціннісної парадигми новим, осучасненим вартісним наповненням.

Основу базових цінностей формують численні загальні (так звані інваріантні, гуманістичні, загальнолюдські) цінності – справедливість, честь, гідність, свобода, обов'язок, відповідальність, чесність, співчуття, любов та інші, сприйняття яких здійснюється на рівнях сім'ї, національної або соціальної громади, школи, вищого навчального закладу, держави тощо, а усвідомлення – в межах освіти, насамперед шкільної та вищої, а також самоосвіти.

Специфіка формування і розвитку цієї групи цінностей динамікою освітнього процесу вкрай важлива, оскільки вони виступають дієвим засобом особистісного розуміння сенсу людського існування, а також впливають на передачу досвіду майбутнім поколінням. Їх впровадження значною мірою залежить від системи освіти, яка покликана не тільки сприяти формуванню світогляду особистості, засвоєнню нею цінностей різних культур, але і плекати вміння в практичній діяльності продовжувати самостійно

вчитися, розвивати критичне мислення, здатність до пізнання та самопізнання і самореалізації. Важливою видається роль наставника (учителя, викладача, куратора), який у своїй діяльності повинен так підбирати методи та способи навчання і виховання, інформаційні освітні технології, щоб донести до тих, хто навчається, уявлення про багатомірність і багатство гуманістичних цінностей, сформувати розуміння розмаїтого їх застосування, складності та неоднозначності ціннісних оцінок. Враховуючи це, впровадження загальнолюдських цінностей в освіту, – вважає С. Моложанова, – повинне ґрунтуватися на принципах плюралізму, репрезентативності, дистанціювання [3, 24].

Принцип плюралізму декларує визнання багатоманітності гуманістичної і суспільної думки, багатомірності наявних поглядів. Виключаючи догматизм і претензії будь-кого на абсолютність істини, він спрямовує наставника-педагога на відбір саме тих освітніх технологій, які найбільш різнобічно характеризують ціннісні орієнтації. Принцип репрезентативності націлює на відображення в навчально-виховному процесі тих ціннісних характеристик, які вже здобули загальне визнання, стали звичними і зрозумілими. Так, репрезентативність ґрунтується на зразках класичної спадщини, першоджерелах, відомих текстах. Наставник при цьому повинен більше орієнтуватися не на власні, узяті, можливо, з особистого життєвого досвіду приклади ціннісних орієнтацій (він може це зробити в авторських публікаціях різного гатунку), котрі до того ж можуть бути сумнівними, але транслювати уже апробовані в загальноприйнятій практиці навчання молоді. При цьому такі приклади не варто пропонувати як прості тексти чи іншого виду посилання на ціннісні зразки, а передбачити їх аналіз та інтерпретацію, творчий виклад, евристичний (а за потреби і дискусійний) підхід, що суттєво сприяє сприйняттю ціннісних форм і спроможності власних ціннісних оцінок з боку сприймаючої сторони. Принцип відносного дистанціювання орієнтує педагога-наставника на збалансоване, об'єктивне і всебічне обґрунтування загальних ціннісних орієнтацій. Він забороняє транслювати будь-які крайні погляди, особисту критику суспільних ціннісних оцінок,

виключаючи заангажованість педагога як ключової фігури навчального процесу. Варто погодитися з тезою М. Вебера про те, що учитель (викладач) не повинен перебирати на себе роль пророка. Він мусить відігравати роль поміркованого посередника між тими, хто навчається, та суспільною думкою, оцінкою, загальноприйнятим поглядом на цінності [1, 12].

Висновок. Орієнтиром практичної роботи педагогів має стати культивування тих форм і засобів ціннісного впровадження, які сприяють розвитку в молоді гуманоцентричної системи цінностей, прийнятої в сучасному суспільстві. Такий напрям допомагає формувати в тих, хто навчається, гуманоцентричні ідеали і сучасні актуальні життєві пріоритети.

З іншого боку, процес нав'язування вихованням шляхом примусу, “виховної директиви”, “виховного заходу” навіть правильних за змістом ціннісних орієнтирів сприймається, зазвичай, слухачами духовним насиллям, що зумовлює неефективність процесів освітньої і виховної роботи в цьому випадку. Тому неодмінною передумовою акцентуалізації та виокремлення цінностей виступає увага з боку педагога до особистості, її внутрішнього світу і життєвих прагнень. Результатом цього стане розкриття творчого потенціалу тих, хто навчається, а також розуміння себе важливим носієм і ретранслятором суспільних загальнолюдських цінностей.

1. *Becoming a better teacher – eight innovations that work. Alexandria, Virginia: ASCD. McCloud, S. (1993). – 55 p.*

2. *Marunchak, M.H. Mykhailo Hrushevsky's letters from Geneva to American Ukrainians. In Rozumnyj, J., Gerus, O.W., and Marunchak, M.H. (Eds.). New soil-old roots: the Ukrainian Experience in Canada. Winnipeg, MB.: Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada. – 1985. – 300 p.*

3. *Моложанова С.В. Гуманізм: к новий системе ценностей / С. Моложанова. – Минск: Основа, 1999. – 219 с.*

4. *Суїменко Є. Феномен незнання, або Децю про освічене нецтво / Є. Суїменко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 3. – С. 216 – 219.*

Стаття надійшла до редакції 11.07.2013

